

AGAPIĆ (Gapić, Gapeo, Agapeo), slikar (Cres, oko 1540 – Rim ?), pripadnik creske vlastelinske porodice Agapeo. Boravi u Rimu, gdje 1563. za Zavod Sv. Jeronima, slika *Sv. Jeronima* (ulje na drvenoj ploči); posljednji put se spominje u Zavodu 1579.

AGBABA, Zvonimir, scenograf (Zagreb, 12. XII. 1919). Završio je grafički odjel Obrtne škole u Zagrebu 1941. Bio je scenograf Centralne kazališne družine pri ZAVNOH-u (1944–45), potom u zagrebačkom HNK-u gdje je 1947–73. bio stalni scenograf i od 1955. voditelj scenske opreme. Tu je opremio stotinjak drama, opera i baleta, u početku strogo realistički, od 1950. uvodi osobna rješenja (E. Wolf-Ferrari, *Četiri grubi-jana*). Ostvario je jednostavne i skladne scenske prostore primjenom maloga broja elemenata (plohe, lukovi, kombinacija stupova i stubišta, most). Ističu se inscenacije predstava R. Leoncavallo, *Pagliacci* (1952); B. Britten, *Peter Grimes* (1955); S. Prokofjev, *Rat i mir* (1961); A. Borodin, *Knez Igor* (1963); J. Giraudoux, *Luđakinje iz Chailloa* (1963); W. Shakespeare, *Mjera za mjeru* (1964); G. Debussy, *Palleas i Melisande* (1965); G. Verdi, *Aida* (1965); I. Malec, *Victor Hugo – Jedan protiv svih* (1972). Suradivao je u Zagrebačkom kazalištu mladih (1949–52), Zagrebačkom gradskom kazalištu »Komedijska« (1977) i u drugim kazalištima. Bavio se i grafikom; izlagao je linoreze i crteže 1944/45.

LIT.: A. Celio-Cega, Scenografija Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, Zagreb 1985. Repertoar hrvatskih kazališta 1840–1860–1980, I. i II, Zagreb 1990. V. Fo.

AIŠL, Joseph, stolar iz Graza (prva pol. XIX. st.). God. 1833. izradio je klasicistički gl. oltar Sv. Trojstva u Kapucinskoj crkvi u Varaždinu. Oltarnu sliku naslikao je Joseph August Stark iz Graza.

LIT.: I. Lentić, Glavni oltar sv. Trojstva u Kapucinskoj crkvi u Varaždinu, Vijesti MK, 1969, I.

AKADEMIJE, UMJETNIČKE, specijalne visoke škole za stručnu izobrazbu lik. umjetnika (slikara, grafičara, kipara), lik. pedagoga i umjetnika primijenjenih umjetnosti. Prva umjetnička akademija u Hrvatskoj osn. je 1907. u Zagrebu kao *Privremena viša škola za umjetnost i umjetni obrt*. To je početak neprekidna djelovanja zagrebačke Akademije likovnih umjetnosti, najvažnijega lik. učilišta u nas.

Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu. Ustanovljenju javne umjetničke škole prethodila je 1894–95. izgradnja slikarskih i kiparskih ateljea u kojima su radili C. Medović, O. Iveković, F. Kovačević, R. Frangeš-Mihanović, R. Valdec, R. Auer te privatna slikarska škola M. Cl. Crnčića i B. Čikoša-Sesije. otvorena u okviru ateljea krajem 1903. Ti prvi umjetnički ateljei podignuti su prema nacrtima H. Bolléa, uz veliku potporu I. Kršnjavoga, predstojnika Odjela za bogoslovje i nastavu. Naredni predstojnik Milan Rojc dao je 1906. dograditi još šest ateljea a 1907. na poticaj R. Frangeša-Mihanovića osnovao je javnu umjetničku školu, *Kraljevsko zemaljsko više obrazovnište za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu* i s njom u svezi odobrio trošak za dogradnju i uređenje zgrade u kojoj su bili ateljei. Škola je osnovana naredbom kao privremena pa se od listopada 1907. do travnja 1918, kada je oza-konjena, zvala *Privremena viša škola za umjetnost i umjetni obrt*, potom *Kraljevska viša škola za umjetnost i umjetni obrt*. God. 1921. škola postaje *Akademija za umjetnost i umjetni obrt*, 1924. *Umjetnička akademija* (kada je iz nastave izdvojena primijenjena umjetnost) a 1940. dobiva stupanj visoke škole i naziv *Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu*. Na čelu škole najprije je bio upravitelj s mandatom od godinu dana (R. Frangeš-Mihanović, M. Cl. Crnčić, R. Auer, R. Valdec, ponovno R. Frangeš-Mihanović, te B. Šenoa 1918–23), potom rektor (I. Meštrović 1923–32 i 1940–44; 1932–40. B. Šenoa obnaša dužnost direktora Akademije; F. Kršinić 1944–45; M. Detoni 1945–46; A. Augustinčić 1946–48; M. Detoni 1948–52; F. Kršinić 1952–54; V. Radauš 1954–56; Lj. Babić 1956–58; O. Mujadžić 1958–60) pa dekan (V. Radauš 1960–63; V. Rukljač 1963–66; A. Augustinčić 1966–68; I. Sabolić 1968–71; D. Parać 1971–74; V. Rukljač 1974–79; S. Sikirica 1979–81; A. Kuduz 1981–83; Đ. Seder 1983–87; J. Poljan 1987–91. i V. Jordan 1991).

Prvi nastavnici škole za slikarstvo bili su M. Cl. Crnčić (1907–30), B. Čikoš-Sesija (1907–31), R. Auer (1908–18), O. Iveković (1908–39) te F. Kovačević, za kiparstvo R. Frangeš-Mihanović (1907–29) i R. Valdec, za povijest umjetnosti B. Šenoa (1907–39). Škola je trajala četiri godine; 1911. omogućen je polazak pete godine, vrste produžena školovanja koje će se poslije zvati specijalka. Premda je uz dva osnovna odjela, slikarski i kiparski, od 1907. predviđen i odjel za učitelje risanja, nastava lik. pedagogije počinje 1919, usavršava se od 1924. U sastavu kiparskoga odjela R.

Frangeš-Mihanović je 1908. osnovao ljevaonicu bronce, I. Kerdić 1913. i cizelirsku radionicu. U grafička umijeća prvi je učenike uvodio M. Cl. Crnčić (bakrorez i bakropis), potom Lj. Babić (od 1921. profesor za scen-sku i grafičku umjetnost) posebno u litografiju i T. Krizman, profesor za grafiku 1922–55. Grafički odjel samostalnim odjelom postaje poslije 1945. Odjeli umjetno-obrtnoga smjera: drvorezbarski (osn. 1920. kada je V. Braniš imenovan pomoćnim učiteljem za drvorezbarstvo) i keramički (osn. 1921, voditelj H. Juhn) ukidaju se reorganizacijom Akademije 1924.

Prvo razdoblje škole obilježili su nastavnici koji su bili članovi Društva hrvatskih umjetnika i »Lade« i koji su zastupali tradicionalni izraz i polikromiju. Drugo razdoblje (traje između dva svj. rata) započinje zalaganjem Lj. Babića (1916–61) za prioritet umjetnosti nad umjetnim obrtom, i slobodnu umjetničku ličnost, a svoj zamah dobiva početkom 20-ih godina dolaskom I. Meštrovića (1922–33, 1940–45) i drugih umjetnika mlađe generacije (većinom članova društva »Medulić« i Proljetnog salona). U tomu razdoblju djelovali su još i I. Kerdić 1918–47; M. Vanka 1920–34; J. Kljaković 1921–45; V. Becić 1924–47; F. Kršinić 1924–67; M. Tartaglia 1931–64; O. Mujadžić 1931–73; K. Hegedušić 1937–69. God. 1926. započinje s radom Arhitektonski odjel koji je do 1943. vodio D. Ibler. Njegovu školu završili su I. Bartolić, A. Freudenreich, D. Galić, M. Grakalić, L. Horvat, M. Kauzlarić, V. Kauzlarić, S. Planić, Z. Požgaj, N. Šegvić i dr.

U trećem razdoblju (nakon 1945) proširuje se zgrada Akademije, nas-tavni program i nastavnički sastav (J. Miše, M. Detoni, A. Augustinčić, V. Radauš, V. Rukljač, O. Postružnik, V. Parać, I. Sabolić, F. Kulmer, B. Ružić, M. Stančić, A. Kinert, Lj. Ivančić, R. Goldoni, D. Parać, Š. Perić, I. Šebalj, I. Friščić, V. Jordan, M. Šutej, M. Veža, Đ. Seder i dr.). Akademija je od osnutka do danas stalno središte hrv. likovnog života. Tu je školovano preko dvije tisuće učenika, pored umjetnika i brojni nastavnici crtanja.

Akademija za primijenjenu umjetnost u Zagrebu. Osnovana je 1949, ukinuta 1955. Imala je odjele za slikarstvo (E. Tomašević, B. Hegedušić, Ž. Hegedušić, M. Studin), grafiku (V. Gliha-Selan), kiparstvo (K. Angeli Radovani), arhitekturu (V. Richter), keramiku (M. Petričić) i tekstil. Tu su diplomirali (studij je trajao pet godina) ili studirali istaknuti umjetnici: J. Buić, Z. Bourek, V. Lipovac, Z. Lončarić, M. Pejaković i dr.

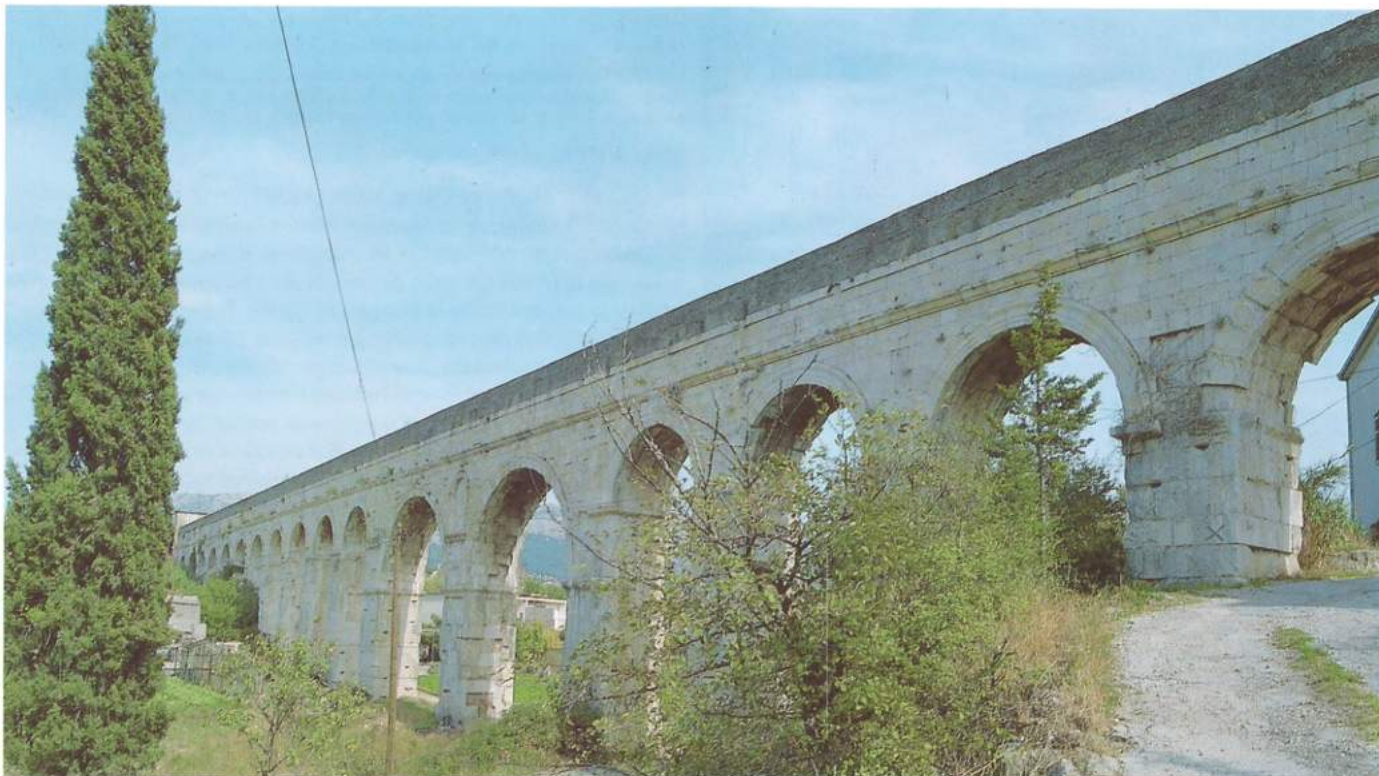
LIT.: Lj. Babić, Reforma obrtne i umjetničke škole, Jugoslavenska knjiva, 1919, 24. – K. Hegedušić, Likovna grupiranja u Hrvatskoj, Ars 37, 1937, 3–4. – Z. Marković, Frangeš Mihanović, Zagreb 1954, str. 175–183. – Spomenica Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu prigodom 50. godišnjice njenog osnutka (1907/8–1957/8), Zagreb 1958. – Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu 1907–1987, Zagreb s. a. V. Fo.

AKSMANOVIĆ, Vladoje (Axman, Viktor), arhitekt (Osijek, 29. VIII. 1878 – Valpovo, 1946). Završio je Visoku tehničku školu u Münchenu. Radio je u Rijeci, Beču i Zagrebu. Od 1905. je građevni poduzetnik u Osijeku. Projektirao je privatne i javne zgrade te tvorničke pogone u Donjem Miholjcu, Vukovaru, Vinkovcima, Dalju, Slavonskom Brodu, Đakovu i Beogradu. U Osijeku je 1912. projektirao u secesijskom duhu zgradu kina »Urania«, dva paviljona bolnice (1925), Naučnički dom i Ispostavu ureda za osiguranje radnika u Donjem gradu (1923), Sokolski dom (1928), Đački dom (1929) i Dom mirovinske zaklade tvornice žigica »Drava« (1940). S D. Špillerom i J. Kastlom projektirao je 1936. i sam izveo palaču Okružnog ureda za osiguranje radnika (sada Dom zdravlja). God. 1909. projektirao je novu kazališnu zgradu koja nije izvedena. Pisao je o komunalnoj problematici Osijeka.

LIT.: T. Stojčić, Biseri osječke secesije, Glas Slavonije, 13. VI. 1976. – V. Ambuš, Doprinosi proučavanju osječke secesije, Dokumenti (Osijek), 1978, str. 39–44. Z. Ša.

AKVEDUKT, građevina kojom se iz vodonosnih područja, jarcima u zemlji, prokopima kroz brdo ili nadzemnim vodovima na arkadama, dovodi voda do naselja prilagođenim padom preko neravna terena. Najstariji akvedukti u našim krajevima potječu iz rim. doba. Kao građevni materijal služile su glinene (*fistulae*) i olovne (*tubuli*) cijevi, te kanali od kamenih ploča spojeni cementom (*rivus cementicius*). Kada je trebalo premostiti rijeku ili dolinu, arkade nadzemnih vodova podizane su kao mostovi u više katova. Ispred naselja nalazio se spremnik (*castellum, caput aquae*) iz kojega su se dalje granali vodovi za kuće i terme, javne zdenice i dr. Ostaci akvedukta nađeni su u Solinu, Zadru, Puli, Brijunima, Rovinju, Novalji na Pagu (izvršno su očuvani svodovi pod zemljom), Burnumu kraj Knina, Sisku. A. Dioklecijanove palače u Splitu dug je 9 km. Nadzemni je vod dug 670 m kod Karapovca i 180 m na 28 lukova kod Dujmovače. Obnovljen je 1878–79. i još je uvijek u upotrebi. God. 1434–38. gradio je Onofrio di

AKVEDUKT DIKLECIJANOVE PALAČE

Giordano della Cava dubrovački vodovod koji završava spremnicima na Minčeti i pri ulazu u grad, gdje je po njegovu nacrtu izgrađena česma ukrašena reljefnim maskeronima i pokrivena kupolom.

LIT.: A. Gnirs, Beispiele der antiken Wassersorgung aus dem istrischen Karstlande, Bulićev zbornik, Zagreb 1924. — B. Ilakovic, Rimski akvedukti na području sjeverne Dalmacije, Zagreb 1982. J. Bil.

ALAČEVIĆ, Josip, arheolog i konzervator (Makarska, 1826 — Zadar, 7. III. 1904). Konzervator III. odjela za spomenike (arhivi) bečke Centralne komisije. Istraživao je povijest Dalmacije od rim. doba do srednjega vijeka i topografiju rim. provincije Dalmacije. God. 1878. osnovao časopis »Buletino di archeologia e storia dalmata« (s M. Glavinićem). Nakon premještanja u Zadar osnovao reviju »Tabularium« (s braćom Böttner). Bio je dopisni član arheoloških instituta u Beču i Berlinu.

BIBL.: La via romana da Sirmio a Salona, Buletino ASD, 1881 i 1882; L'antichissimo acquedotto di Zara, ibid., 1898; Naronia ed il seno Naroniano, ibid., 1899.

LIT.: F. Bulić, Giuseppe Alačević (nekrolog), Buletino ASD, 1904.

Ž. Ra.

ALBERT, slikar u Istri (XV. st.). U crkvi Sv. Vida u Pazu 1461. izradio je dvije zidne slike: *Bl. Djevica Marija s djetetom na prijestolju* i *Prijestolje milosti* (glag. natpis: »moistar Albert«). Od ciklusa fresaka u crkvi Sv. Kvirina u Jasenoviku očuvan je lik Sv. Antuna i velika narativna kompozicija *Poklonstvo kraljeva*. Radio je u stilu mletačke gotike.

LIT.: B. Fučić, Istarske freske, Zagreb 1963.

ALBERTAL (Alberthaler), Ivan, Hans (Johann), graditelj i klesar (Rovereto, Švicarska, oko 1575 — Zagreb, 1648). Djelovao u Njemačkoj i Austriji (gradi župnu i isusovačku crkvu i dio seminara u Dillingenu, dvorac Willibaldsburg, isusovačke crkve u Eichstattu i Innsbrucku). God. 1633. dolazi u Zagreb, gdje sklapa ugovor o gradnji juž. zvonika katedrale. Masivan zvonik jednostavnih renesansnih oblika gradio je do 1641. a krovnište zvonika dovršava 1643. Nakon požara 1645. u kojemu je stradala i katedrala sklapa ugovor (1647) o obnavljanju svoda u svetištu katedrale i zidanju srušenoga svoda nad pjevalištem; svodove je restaurirao u kasnogotičkomu mrežastom obliku. Obnovom katedrale nakon potresa 1880. uklonjeni su zvonik i svod svetišta.

LIT.: I. K. Tkalić, Prvostolna crkva zagrebačka nekoć i sada, Zagreb 1885. — D. Cvitanović, Graditelj Hans Alberthal, Radovi IPU, 1984, 8. — L. Dobronić, Biskupski i kaptolski Zagreb, Zagreb 1991. R.

ALBERTINI (Da Pirano), Gaspere, kipar i graditelj oltara (Piran, XVIII. st.). Djelovao u Istri, na Cresu i Lošinju. God. 1764–87. izradio oltare Sv. Lucije (sada Sv. Petra) i Gospine krunice u župnoj crkvi u

Novigradu. U crkvi Sv. Antuna opata u Velom Lošinju radi (oko 1783) gl. oltar s reljefom *Večera u Emausu*, a u crkvi Marije Snježne u Cresu oltar Sv. Roka. Posebnu pozornost pridaje obradi mramora, arhit. kompoziciji oltara, polikromiji i rasporedu ornamenata.

LIT.: A. Cella, Il Duomo di Cherso, Pagine istriane, Kopar 1951, 5, str. 21. — I. Parentin, Cittanova d'Istria, Trst 1974, str. 174 i 194. — R. Matejčić, Djela primorskih baroknih oltarista Gašpara Albertinija iz Pirana i Franje Capovilla iz Kopra na Kvarneru i u Rijeci, ZUZ, 1984. Ra. Mat.

ALBINI, Alfred, arhitekt (Zagreb, 15. VII. 1896 — 4. XI. 1978). Sin kompozitora S. Albinija. Studirao arhitekturu na Tehničkom fakultetu u Zagrebu 1919–23. Nakon studija radi u ateljeu V. Kovačića, a poslije njegove smrti prelazi kod H. Ehrlicha, radeći uglavnom na dovršenju palače zagrebačke Burze prema Kovačićevu projektu (1923–26). Od 1925. do

ALBERT, *Bl. Djevica Marija s djetetom na prijestolju*, freska u crkvi Sv. Vida u Pazu

